

BUDAPEST, XI. KERÜLET, TÖRÖKBÁLINTI ÚT – MADÁRHEGYI ÚT (HRSZ. 1528/20, 1528/21)

Szennyvízcsatorna és vízvezeték fektetése

Lelőhely-azonosító: 14999

KULCSSZAVAK: őskor, középső neolitikum, dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája, kottafejes időszak, zselízi csoport, település, római kor, árok, népvándorláskor, avar, középkor, Árpád-kor, település

BUDAPEST, DISTRICT XI, TÖRÖKBÁLINTI ROAD – MADÁRHEGYI ROAD (PLOT NOS. 1528/20, 1528/21)

Construction of a sewer and water pipeline

Site ID: 14999

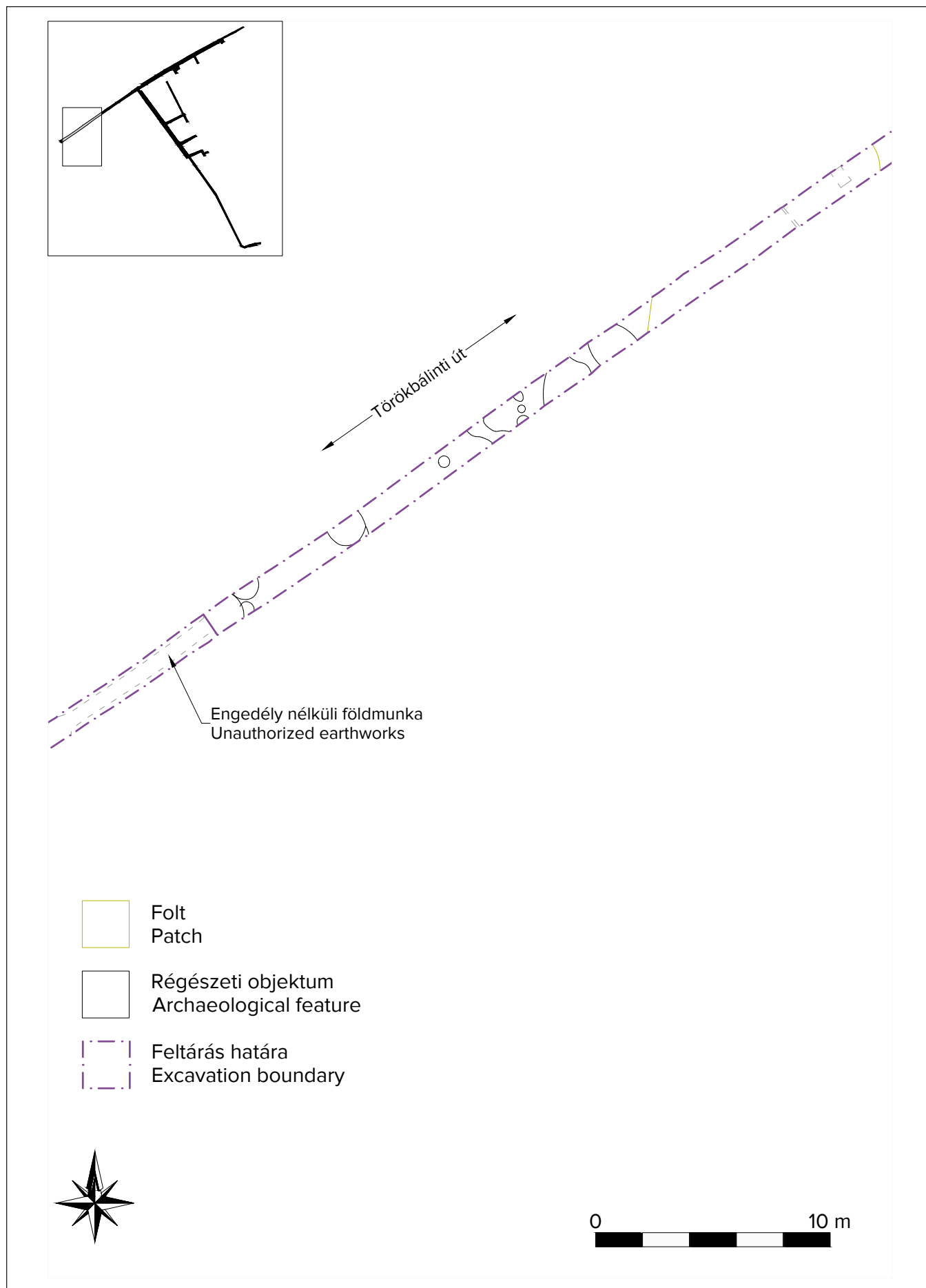
KEYWORDS: Prehistory, Middle Neolithic, Transdanubian Linear Pottery culture, Notenkopf phase, Želiezovce group, settlement, Roman Age, ditch, Migration Period, Avar Age, Middle Ages, Árpadian Age, settlement

2021. szeptember 6. és november 19. között a Budapesti Történeti Múzeum részéről régészeti megfigyelés, valamint annak keretében bontómunka folyt a Törökbálinti és a Madárhegyi úton. A szennyvízcsatorna, illetve az ivóvízvezeték fektetéséhez kötődő földmunka kezdetekor nem volt régészeti megfigyelés, mivel sem a Budapesti Történeti Múzeum, sem Budapest Főváros Kormányhivatala Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztálya mint illetékes szakhatóság nem értesült a projektről (köszönhetően a vízjogi engedélyeztetés akkori privilégiumainak). Csak a véletlenül múlt, hogy a szerző egy közelben végzett régészeti megfigyelés helyszínéről rálátott a munkálatokra. A gyors helyszíni beavatkozás ellenére sajnos nagyjából 22 méter hosszúságban, 1 méter szélességben pusztulhatott el a lelőhely egy része.

A csatornázási munkák a Rupphegyi út – Törökbálinti út sarkáról indultak a Törökbálinti úttal párhuzamosan a Madárhegyi útig. Ez a munkaárok az úttól délkeletre, 1-2 méter távolságban húzódott egy szántóföld szélén. Ennek folytatása a még meg nem épült Madárhegyi út középvezetékében, itt már a vízvezeték árkaival együtt a Molnárfecske utcáig nyúlt. A Törökbálinti úton a vízvezeték árka vége a Horzsakő utcába fordult be.

Between September 6 and November 19, 2021, archaeological monitoring, supplemented by excavation work, was conducted along Törökbálinti Road and Madárhegyi Road in District XI of Budapest by the Budapest History Museum. At the beginning of the earthworks associated with the installation of the sewer and drinking water pipelines, no archaeological monitoring was in place, as neither the museum nor the competent authority (the Department of Construction and Heritage Protection of the Government Office of Budapest) had been notified of the project. It was only by chance that the author observed the works from a nearby site that he was monitoring at the time. Despite rapid on-site intervention, a section of the site approximately 22 m long and 1 m wide was unfortunately destroyed.

The sewer trench was initiated at the corner of Rupphegyi Road and Törökbálinti Road and ran parallel to Törökbálinti Road as far as Madárhegyi Road. This trench extended along the southeastern side of the road, at a distance of 1–2 m, along the edge of an arable field. Its continuation followed the central axis of the as yet unconstructed Madárhegyi Road, where it was combined with the water pipeline trench and extended

1. kép: Ásatási összesítő geodézia (Készítette: Imre-Horváth Sándor, Kovács Tibor)

Fig. 1. Composite geodetic survey of the excavation (Prepared by Sándor Imre-Horváth, Tibor Kovács)

Az összesen több mint 600 méter hosszúságú közműárkokban 396,3 m² terület bizonyult régészetiileg pozitívnak és került feltárássra. (1-4. kép) A megfigyelés keretében végzett bontómunka során 58 stratigráfiai egységet különítettünk el, amelyek egy római kori árok, egy természetes meder, és egy avar- vagy Árpád-kori ház beásását és egy hasonló korú gödört leszámítva mind középső neolitikus korúak. A gödrök, gödörkomplexumok kerámiaanyagában a kottafejes és zselízi csoportok díszítéstechnikája figyelhető meg a Rupphegyi út 44. számú telek területéről ismert anyaghoz hasonlóan. Bár a leletanyag még nem esett át alapos vizsgálaton, több jel arra mutat, hogy a dunántúli vonaldiszes kerámia kultúrájának népe már a korai fázisban megtelepedett itt. Néhány oszlophely egykori házakra utal, amelyek lehetséges kiterjedésére nem volt lehetőségünk következtetni a keskeny munkaárkokban. A 2016-ban felfedezett újkőkori lelőhely kiterjedése a mostani kutatásnak köszönhetően jóval meghaladja a korábbi elképzeléseinket (Kraus – M. Virág 2017). A római kori területhasználat és a népvándorlás kori vagy Árpád-kori megtelepedés tekintetében is új eredmények birtokába jutottunk. Az északkelet–délnyugati és északnyugat–délkeleti irányú közműárkok jó metszetet adtak a lelőhely felső részéről, így módunkban áll óvatossággal becsülni annak intenzitását illetően is. Megállapítható, hogy a Rupphegyi úthoz közel eső részen, közepes mélységben intenzív megtelepedés tapasztalható, míg a Törökbálinti úttal párhuzamosan fölfelé haladva folyamatosan csökken az objektumsűrűség és emelkedik azok jelentkezési szintje is. A vastag rétegsor a hegyláb területre jellemző módon itt is az alacsonyabban fekvő zónában észlelhető. A legfelső szántott termőréteg alatt elhelyezkedő sárga agyagos rétegek két korábbi humuszréteget is elfedtek, hasonlóan a Rupphegyi út 44. házszámú telken tapasztaltakhoz. Ez azt jelenti, hogy valószínűleg itt is legalább két őskori megtelepedési szintről beszélhetünk, a kivitelezés sajátosságai miatt azonban az alsó humuszréteget nem állt módunkban feltárni. A vizsgált objektumok jelentkezési szintje a Törökbálinti úttal párhuzamos árokban az alsó szakaszon még 176,2 mBf-től volt megfigyelhető, kb. 1,2–1,5 méterrel a jelenlegi felszín alatt. Az árok legfelső szakaszán már 184,6 mBf a legmagasabban fekvő gödör jelentkezési szintje, de itt már csak 30–40 cm vastag humusz fekszik a sárga köves altalajon. Az árok gépi kiásása közben helyenként igen kemény, apróköves lejtőtörmelékkel is találkoztunk, amely alatt szintén előfordult eltemetett őshumusz. A Madárhegyi út nyomvonalaiban ásott közműárkokban 180 mBf és 179 mBf között jelentkeztek az objektumfoltok.

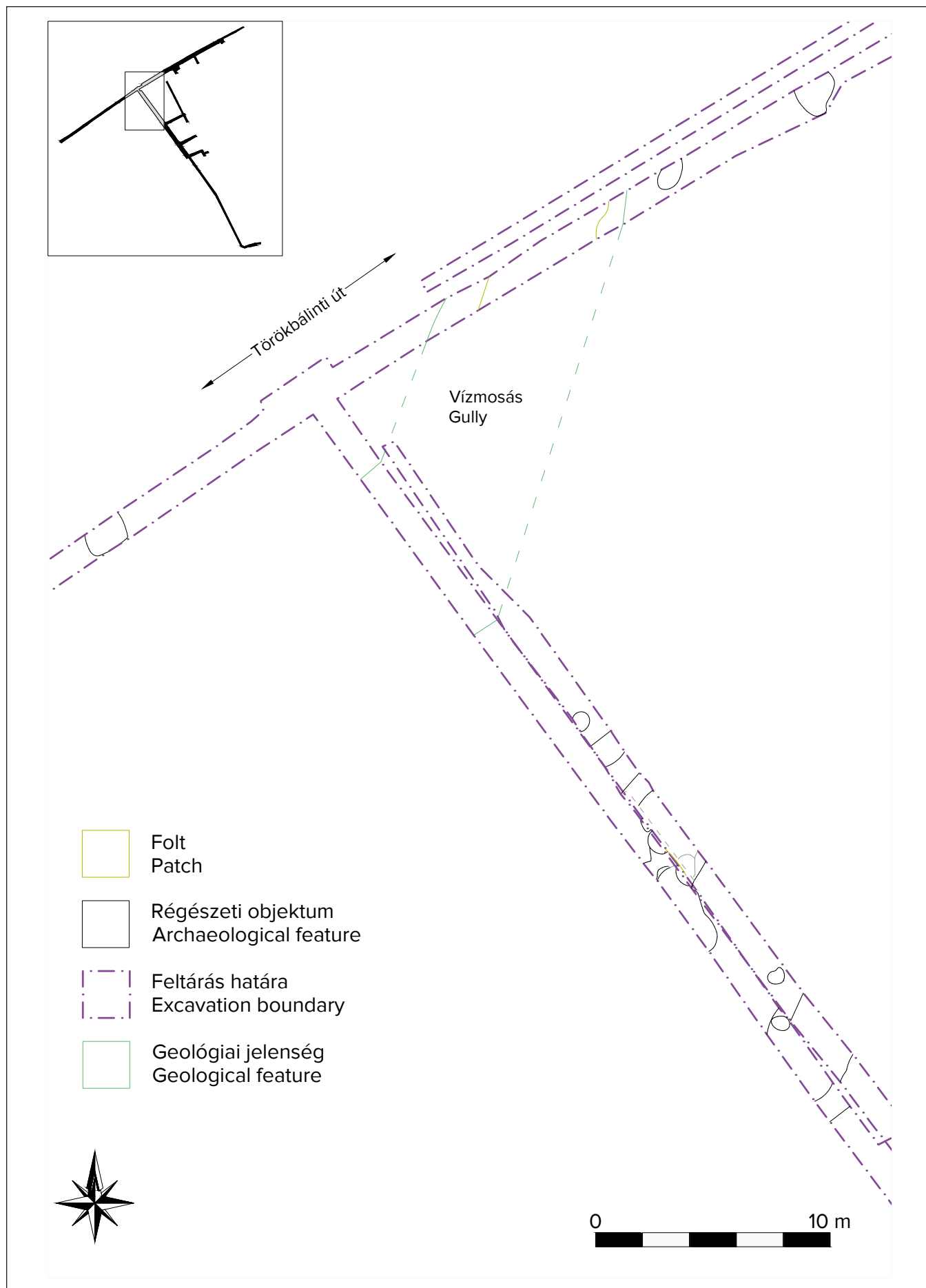
as far as Molnárfejske Street. On Törökbálinti Road, the water pipeline trench turned into Horzsakő Street.

Within the utility trench, which exceeded 600 m in total length, an area of 396.3 m² proved archaeologically significant and was excavated. (Figs. 1-4) During the excavation work conducted as part of the monitoring, 58 stratigraphic units were recorded. With the exception of a Roman-period ditch, a natural channel, a sunken feature of a house dated to the Avar Age or the Árpadian Age, and a pit of similar date, all features were assigned to the Middle Neolithic. The ceramic assemblage from the pits and pit complexes displays decorative techniques characteristic of the Notenkopf phase and the Želiezovce group, similar to material known from the plot at 44 Rupphegyi Road. Although the finds have not yet undergone detailed analysis, several indicators suggest that the population of Transdanubian Linear Pottery culture settled here already during an early phase. A few postholes indicate the presence of former houses, although their extent could not be determined within the narrow trenches.

As a result of the present investigation, the extent of the Neolithic site discovered in 2016 has proven to be significantly larger than previously assumed (Kraus – M. Virág 2017). New data were also obtained regarding Roman-age land use and settlement activity during the Migration Period and the Árpadian Age. The north-east–southwest and northwest–southeast aligned utility trenches provided informative cross-sections of the upper section of the site, allowing for cautious estimation of settlement intensity. It was observed that, closer to Rupphegyi Road, relatively intensive occupation occurred at moderate depth, whereas moving upslope parallel to Törökbálinti Road, the density of features decreased and the levels they appear at rose. The thick stratigraphy, typical of foothill zones, was observed in the lower-lying areas. Beneath the upper ploughsoil, yellow clayey layers sealed two earlier humus horizons, similarly to observations made at 44 Rupphegyi Road. This suggests the presence of at least two prehistoric phases, although the lower humus horizon could not be excavated due to the nature of the works.

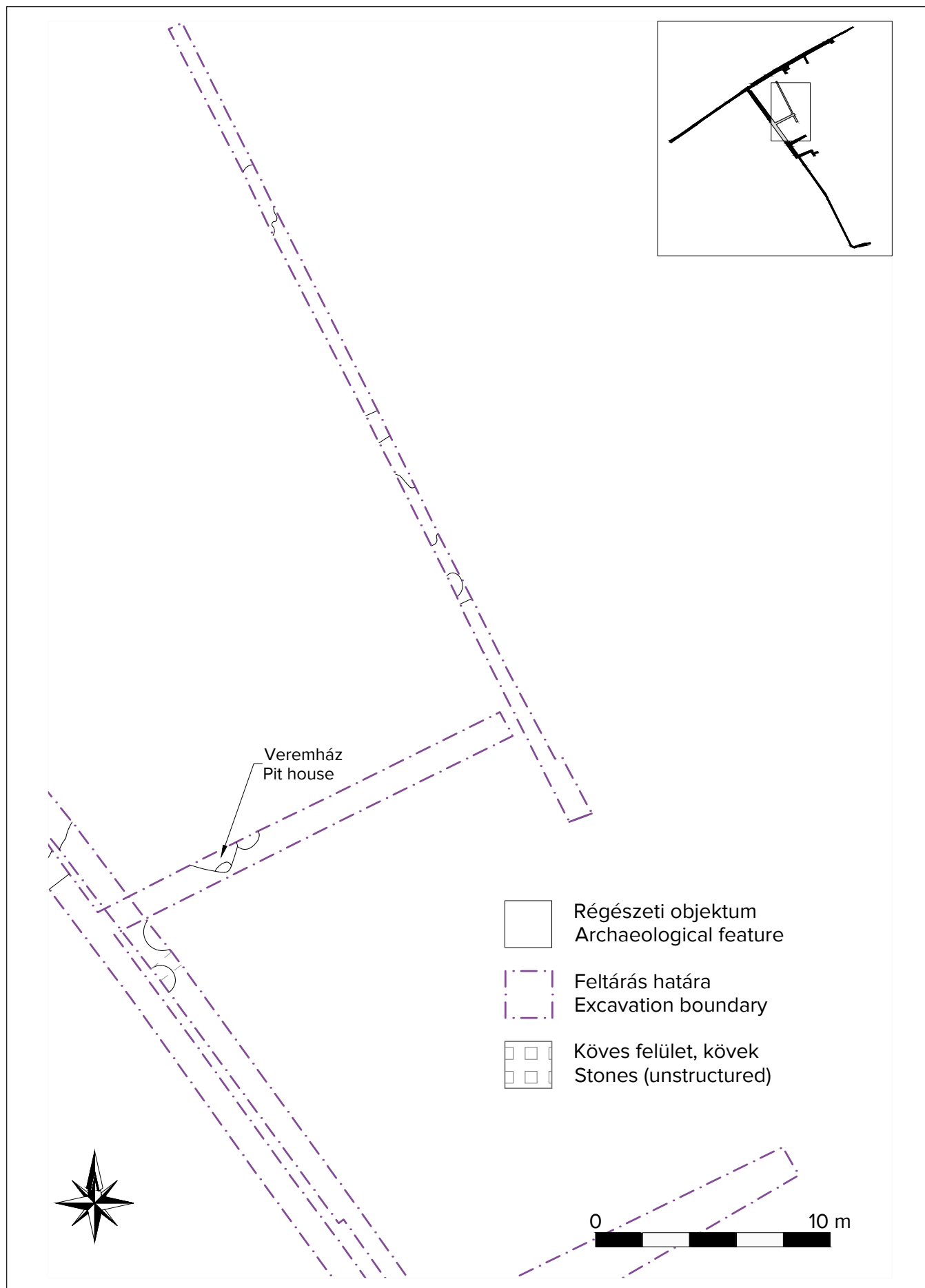
The appearance level of the investigated features in the trench parallel to Törökbálinti Road was observed from 176.2 m a.B.S.l.* in the lower section, approximately 1.2–1.5 m below the present surface. In the upper section of the trench, the highest feature appeared at 184.6 m a.B.S.l., where only 30–40 cm of humus overlay the yellow stony subsoil. During machine excavation, compact, fine gravel

* above Baltic Sea level

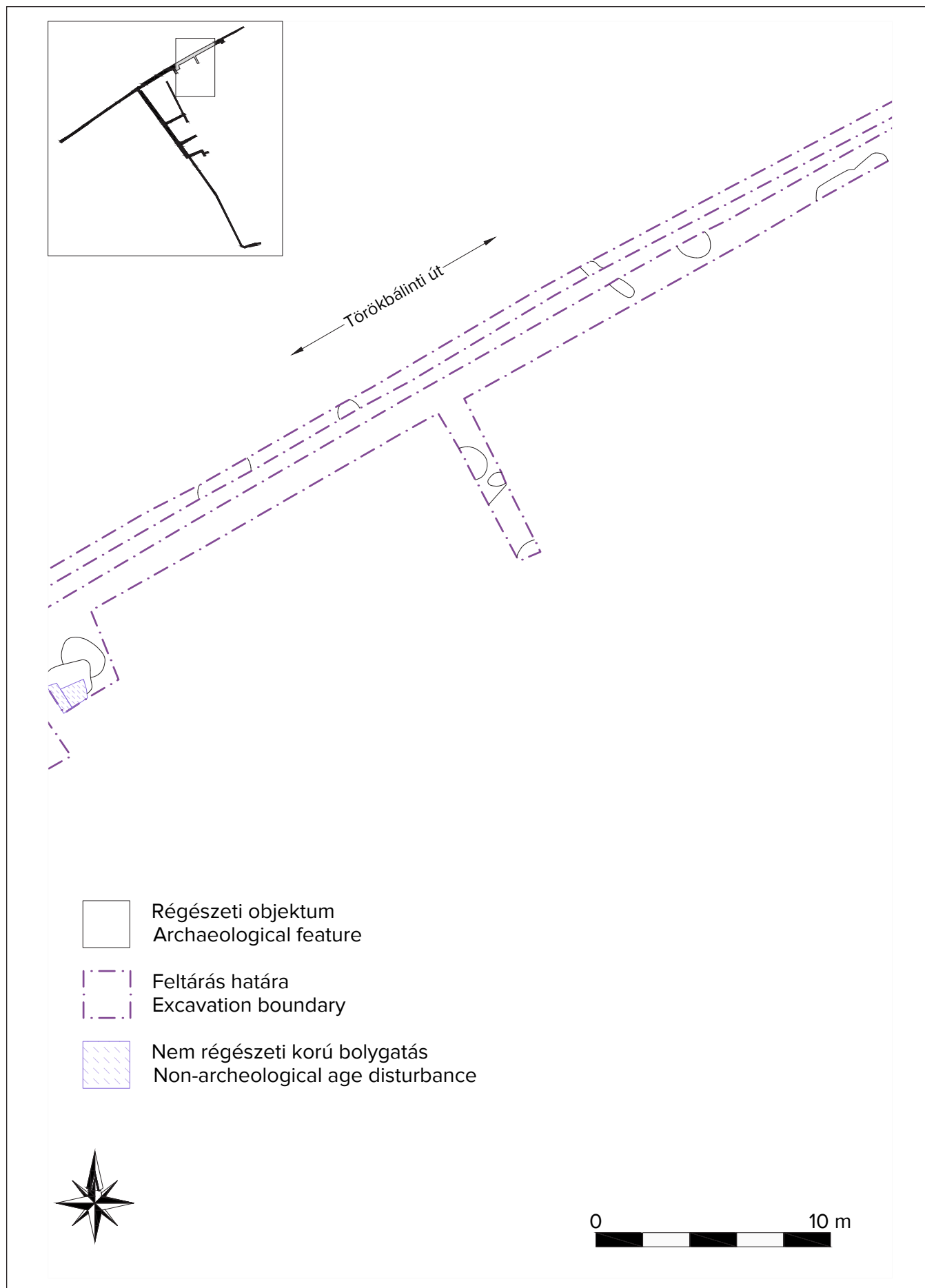
2. kép: Ásatási összesítő geodézia a Törökbálinti út és a Madárhegyi út találkozásáról (Készítette: Imre-Horváth Sándor, Kovács Tibor)

Fig. 2. Composite geodetic survey at the intersection of Törökbálinti Road and Madárhegyi Road
(Prepared by Sándor Imre-Horváth, Tibor Kovács)

3. kép: Ásatási összesítő geodézia a Madárhegyi út középső szakaszáról (Készítette: Imre-Horváth Sándor, Kovács Tibor)

Fig. 3. Composite geodetic survey of the central section of Madárhegyi Road (Prepared by Sándor Imre-Horváth, Tibor Kovács)

4. kép: Ásatási összesítő geodézia a Törökbálinti út felső szakaszáról (Készítette: Imre-Horváth Sándor, Kovács Tibor)
 Fig. 4. Composite geodetic survey of the upper section of Törökbálinti Road (Prepared by Sándor Imre-Horváth, Tibor Kovács)

5. kép: Műholdkép a feltételezett dupla körárokra (Forrás: Google Earth)

Fig. 5. Satellite image of the presumed circular double ditch (Source: Google Earth)

A lelőhely különlegessége, hogy több beépítetlen vagy minimálisan bolygatott telken húzódik keresztül, sőt a központi részén egy nagy kiterjedésű szántóföld is elhelyezkedik. A környéken tapasztalható építkezési aktivitás valószínűleg a jövőben ezt a kb. 6 hektáros területet is el fogja érni, ami kiváló lehetőséget biztosítana a spanyolréti neolitik település kutatásához. Említésre érdemes az a megfigyelés is, hogy a műholdas fotókon látszó elszíneződések a növényzetben egy aszimmetrikus, dupla körárok-rendszert sejtetnek a területen, amelyet először távérzékelési eljárásokkal lenne érdemes kutatni. Szintén a műholdas képek segítenek megérteni azt, hogy a Törökbálinti út mellett átvágott római kori árok minden jel szerint inkább egy római kori leletanyagot is tartalmazó feltöltődött patakmeder volt, amely a szántóföldön látványosan fut végig. (5-6. kép)

A fent bemutatott kutatás ismét rávilágít arra, hogy az ismert lelőhelyek állapotát folyamatosan ellenőriznie kellene a múzeum munkatársainak, megelőzendő az építési tevékenységhez köthető részleges pusztulásukat. Sajnos Budapest Főváros Kormányhivatala Építés-

slope deposits were also encountered in places, beneath which buried palaeohumus layers were again observed. In the trenches along Madárhegyi Road, archaeological features appeared between 179 m and 180 m a.B.S.I.

A notable characteristic of the site is that it extends across several undeveloped or minimally disturbed plots, including a large central arable field. Ongoing construction activity in the area will likely affect this approximately 6-hectare zone in the future, offering significant potential for further investigation of the Spanyolrét Neolithic settlement. It is also worth noting that discolorations visible in satellite imagery suggest the presence of an asymmetrical double-ditched enclosure system, which would merit investigation through remote sensing methods. Satellite images also support the interpretation that the Roman-period ditch observed along Törökbálinti Road was in fact a silted-up stream channel containing Roman-age finds, clearly traceable across the field. (Figs. 5–6)

The present investigation once again highlights the need for continuous monitoring of known archaeological

6. kép: Műholdkép a feltöltődött patakmederről (Forrás: Google Earth)
 Fig. 6. Satellite image of the silted-up stream channel (Source: Google Earth)

ügyi és Örökségvédelmi Főosztálya sok esetben tehetetlen, a legjobb esetben is legfeljebb utólagos bírságot tud csak kiszabni, amennyiben fény derül a szakhatósági engedély nélküli földmunkára.

RÉSZTVEVŐK: Kraus Dávid régész, Mészáros Boglárka régész, Olgyay János régész, Tóth Farkas Márton régész, Barcsi Marcell régésztechnikus, Falchetto Alfred régésztechnikus, Kelemen Zsófia Zsuzsanna régésztechnikus, Kovács Gizella régésztechnikus, Mogyorós Péter régésztechnikus, Szász Hajnal régésztechnikus, Virágh Levente régésztechnikus, Imre-Horváth Sándor geodéta, Kovács Tibor geodéta

Kraus Dávid

Irodalom:

Kraus – M. Virág 2017 • Kraus, Dávid – M. Virág, Zsuzsanna: Középső neolitikus település részlete a Rupphegyi úton (Detail of a Middle Neolithic settlement on Rupphegyi Road). *Aquincumi Füzetek* 23 (2017) 109–117.

sites by museum professionals, in order to prevent partial destruction associated with construction activities. In many cases, the Department of Construction and Heritage Protection of the Government Office of Budapest is unable to intervene effectively and can, at best, impose retrospective fines if unauthorized earthworks are conducted.

CONTRIBUTORS: Dávid Kraus (archaeologist), Boglárka Mészáros (archaeologist), János Olgyay (archaeologist), Márton Farkas Tóth (archaeologist), Marcell Barcsi (archaeological field technician), Alfred Falchetto (archaeological field technician), Zsófia Zsuzsanna Kelemen (archaeological field technician), Gizella Kovács (archaeological field technician), Péter Mogyorós (archaeological field technician), Hajnal Szász (archaeological field technician), Levente Virágh (archaeological field technician), Sándor Imre-Horváth (surveyor), Tibor Kovács (surveyor)

Dávid Kraus

References:

Kraus – M. Virág 2017 • Kraus, Dávid – M. Virág, Zsuzsanna: Középső neolitikus település részlete a Rupphegyi úton (Detail of a Middle Neolithic settlement on Rupphegyi Road). *Aquincumi Füzetek* 23 (2017) 109–117.